

Státní podporování výchovy učednické.

Mají-li snahy za povznesení drobné výroby řemeslnické skutečně potkati se s výsledkem, musí počítí se s reformou od kořene, od učednictva, třeba ovšem nelze samy sobě ponechávati živly, které již v řemesle jsou prakticky činny.

Nedávno psala »Naše Doba« (str. 650): »Podivno! Je tolik inspektorů pro školy obecné, střední a odborné, jsou dozorcí nad továrnami, nad lesy a nad doly, ale celá odborná i mravní výchova státních dorostu živnostenského ponechává se úplně bez kontroly svědomitosti a solidnosti jednotlivého mistra, jehož kvalifikaci ani odbornou ani didaktickou nikdo nezkontroluje a nad jehož výchovnou činností nikdo dozoru nevede. A ještě hůře, že každý jest přesvědčen, že skoro ve většině dílen mistrovských učeň vlastně ničemu kloudně se nepřiučí, že fyzické síly jeho do krajnosti jsou vyžítkovávány, že rok co rok vrhány jsou v praktický život řemeslnický jinoši fyzicky oslabení, odborně nevyvíčení a mravně porušení, a že všechno to jakoby se mlčky schvalovalo a pokládalo za zlo přirozené a v zájmu nynějšího samostatného řemeslnictva nezbytné, aniž komu připadne na mysl, jaký že to bude z takto vychovaných generací pověstný »střední stav živnostenský«, jehož zachování je v eminentním zájmu státu, národa atd.«

I samo řemeslnictvo naříká na nedostatečný výcvik dorostu. Příčiny shledávají se v tom, že jednak věnují se řemeslu často jen jinoši duševně méně nadaní a špatně ve škole prospívající (*nebudeš-li se učit, půjdeš na řemeslo!*) anebo že rodiče nemajetní, nemohouce platiti za vyučení mistru řádnému, musejí chlapce třeba duševně dobře nadaného dáti do učení živnostníku kterémukoliv; s druhé strany však, že jinoch u leckterého mistra bývá cvičen nikoli všestranně v celém oboru řemesla, nýbrž jen v jistých nepatrných zručnostech, ku kterým ho pak mistr skoro výhradně užívá, tak že učeň opouští mistra nebyv ani zcela vyučen a jsa vlastně jen podavačem a pomahačem. I po mravní stránce jsou stesky, že četní mistři o kázeň a mravnost svých učedníků pramálo se starají.

Tyto zkušenosti vedly dokonce k požadavku, aby výcvik učňů byl mistrům vůbec odňat a svěřen školám odborným, jelikož dílny mistrovské prý za dnešní dělené práce, odvislosti mistrů od skladů atd. vůbec nejsou způsobilý, dorost řemeslnický všestranně vycvičiti a vzděláti. Avšak tomu brání leckteré překážky; pro mnohé živnosti vůbec není možným vzdělávání ve škole odborné, jinde vyžadovalo by nesmírného nákladu školního, v mnoha oborech škola vůbec není s to nahraditi učení u mistra, je-li toto řádně vykonáváno.

Proto zákonodárství i správa hledí učení u mistra nikoliv odstraniti, nýbrž jen zdokonaliti a vady jeho zameziti a učení v dílně po případě školou, kursy a pod. doplniti.

I u nás vždy více se uznává potřeba působiti na výcvik a výchovu dorostu řemeslnického. Ode dávna zřizují se pokračovací školy, nyní organizuje se pořádání výstav prací učednických, živnostenský řád dopouští zavedení obligatorních zkoušek učednických, k nápravě poměrů v ubytování a stravování učňů mají býti podporovány učednické útulny, a konečně má i samo učení v dílně podrobena býti úpravě a kontrole státu a vůbec dozoru veřejných činitelů, začež se mistrovi dostane podpory za každého učně řádně vyučeného.

Promluvíme dnes o tomto posledním způsobu, jímž veřejná správa zasahuje v poměry živnostenské, zamýšlejíc nadaným, třeba nemajetným chlapcům umožniti spořádané a účelné učení a zároveň zajistiti dovedným, způsobilým a svědomitým mistrům, aby své povinnosti k učňům plně dostáti mohli, dostatečnou náhradu z prostředků veřejných.

Již v roce 1884 povolil badenský sněm k podnětu řemeslnického spolku v Mannheimu dotaci 10.000 M. na prozkoumání poměrů maloživnostenských a návrhů na jich zvelebení. Z tohoto jednání vyšel návrh, aby se poskytl státní příspěvek mistrům, kteří se za jistých podmínek zavázali, učně systematicky vyučovati. Vláda badenská v rozpočtu na r. 1888 a 1889

určila obnosy po 5000 M. k subvencování mistrů učebních, což od té doby každoročně opakovala. Pokus skončil nepopíratelným úspěchem; koncem r. 1892 bylo v subvencovaném učení 134 učňů ze 23 živností v 122 dílnách, s učni již propuštěnými bylo jich na státní útraty cvičeno celkem na 180.

V touž dobu ujalo se věci i Švýcarsko. Švýcarský spolek živnostenský usnesl se r. 1894 věnovati pro subvencování dílen cvičných v r. 1895—1897 pokusmo úvér 2000 fr. ročně. Organizace podobna jest badenské.

V poslední době byly též vládě viremberské v rozpočtu na r. 1897/99 povoleny finanční prostředky k poskytování příspěvků mistrům, kteří se zavázali pečovati o řádný výcvik učně, o jeho fyzické, duševní a mravní prospívání. Nařízením král. ústředního úřadu pro živnosti a obchod ze dne 5. března 1898 byla pak vyhlášena základní pravidla pro učednické dílny ve Virembersku, obsahující podmínky, za kterých mistrům řemeslnickým státní příspěvky mohou býti poskytnuty.

Vzhledem k zajímavosti těchto předpisů zmíníme se o nich zevrubněji. Rozumí se tu především, že osobní i obchodní poměry dotčeného řemeslníka musejí poskytovat zaručku, že chce a dovede plně dostáti povinností, jež na sebe bere. Před udělením subvence se tudíž zkoumá, zdali se uchazeč již jako dovedný řemeslník osvědčil, zdali vedle obsáhlé znalosti odborné má též způsobilost učně v potřebných zručnostech účelně vycvičiti, zdali sám činně řídí svou dílnu a zdali také dílna jeho jest dokonale zařízena. Mistrům může však ve zvláštních případech povolen býti příspěvek, z něhož si moderní stroje a nástroje mohou opatřiti.

Avšak i za učně do takovýchto subvencovaných dílen přijímají se jen takoví jinoši, kteří řádně ze školy byli propuštěni a mají duševní i tělesné vlastnosti k dotčenému řemeslu potřebné. Učební doba musí trvati zpravidla 3 léta, připouští se však pro jednotlivé živnosti obvyklá u nich delší či kratší doba učební. Učební smlouva musí býti písemná, musí hověti zákonu a těmto předpisům, a jeden exemplář smlouvy (podepsané mistrem, učněm a jeho otcem nebo poručníkem) musí býti zaslán ústřednímu úřadu živnostenskému, jemuž se musí také ihned oznámiti každé předčasné zrušení poměru učebního.

Státní subvence řídí se dle poměrů místních a odborových, dle délky doby učební a dle jiných platů učňových, i ustanovuje se v každém jednotlivém případě smlouvou. Dostává-li mistr za učně ještě odjinud plat, má nárok pouze na $\frac{3}{4}$ smluvené státní subvence. Polovice vyplácí se po uplynutí polovičky doby učební, zbytek po řádném složení zkoušky učednické. Smlouva má ráz výlučně osobní a smí býti subvence na nástupce v živnosti převedena jen se svolením úřadu.

Mistr jest především zavázán učně všestranně vzdělati a jej k tomu účelu soustavně, t. j. postupem od lehčí práce k těžší, ve všech zručnostech a praktikách svého řemesla vyučovati. Nesmí tedy přenechatí výcvik učně jen tovaryšům, nýbrž musí jej osobně vésti a smí způsobitelnému tovaryši toliko nacvičení té oné zručnosti, dozor nad prováděním práce učňovy a pod. svěčiti.

Učně smí dále býti užíváno toliko ku pracím, k odbornému jeho výcviku sloužícím, nehledíc ovšem ku příležitostným výkonům domácím, jimiž však jeho výcvik nikterak nesmí trpěti. Rovněž nesmějí se učni prikazovati práce tělesným jeho silám nepřiměřené.

Mistr musí dále poskytovatí učni stravu a byt ve vlastní domácnosti, musí jej vésti k pracovitosti a dobrým mravům, stříci jej před výstřednostmi a chrániti jej před týráním se strany pomocníků nebo domácích lidí. Tím má se podporovati mravní a společenská výchova učně.

Rovněž musí mistr dbáti, aby učeň navštěvoval odbornou nebo vůbec průmyslovou (všeobecnou) školu pokračovací v místě zřízenou a v neděli a svátek chodil na křesťanské cvičení.

Mistr jest konečně povinen na dobu trvání smlouvy s ústředním živnost. úřadem uzavřené smluvený počet učňů do učení přijmouti, nesmí však bez svolení tohoto úřadu přijmouti učně další nad počet smlouvou stanovený. Dá-li úřad toto svolení, musí býti vydaných pravidel základních plně užito i na tyto další učně, třebaž za tyto mistr již subvencován nebyl.

Aby měl úřad přehled o výsledcích výcviku v jednotlivých dílnách, musí učeň v určitých obdobích zhotoviti práce na zkoušku a zaslati je k občas pořádaným výstavám prací učednických. Mistr musí při odevzdání těchto prací rukoučím zaručiti, že učeň zhotovil dílo bez vselické cizí pomoci. Jsou-li o tom pochybnosti, může úřad naříditi učni, aby práci znovu zhotovil pod přiměřenou kontrolou. O těchto pracích budou vydány bližší předpisy.

Na konci doby učební musí se učeň podrobiti zkoušce učednické dle předpisů řádu pro tyto zkoušky vydaného.

Dozor nad správným plněním závazků mi-

strem převzatých i nad chováním a pokroky učňů svěří se zvláštním orgánům, jimž musí býti kdykoliv dovolen přístup do dílny i do příbytků a nocleháren učednických.

Smlouva mezi úřadem a mistrem stran výcviku učňů uzavřená pokládá se ihned za zrušenu, jakmile mistr pozbyl čestných práv občanských nebo práva k držení a výcviku učňů. Mimo to smí úřad smlouvu sám ihned zrušiti, zanedbává-li mistr trvale své povinnosti, a může mu v tom případě uložití i pokutu do 100 M. ve prospěch některého místního účelu živnostenského.

V jiných případech mají obě strany právo jednoroční výpovědi. Spory mezi úřadem a mistry v záležitostech smlouvy učednické patří před soud živnostenský nebo jiný rozhodčí.

Jakýsi skromný pokus v tomto směru činí od několika let i vláda rakouská, poskytujíc několik mistrům při výrobě houslových smyčců a střevových strun v průmyslovém okrese schönbašském subvence asi 70 zl. ročně za každého učně. Ku všestrannější akci má teprv, jak bylo již uvedeno, dojiti.

Ovšem může v dílnách státem podporovaných vycvičen býti poměrně jen malý počet učedníků. Nicméně podaří se přece vzdělati takto časem větší počet dovedných mistrů a tovaryšů a lze očekávati, že za příkladem těchto subvencovaných dílen budou se bedlivým vzděláváním učňů obírat i ti způsobilí mistři, kteří z jakéhokoliv důvodu se státem ve smluvní poměr vejíti nechtějí.

Na všecken způsob svědčí ony rozmanité pokusy o vliv veřejné správy na poměry učednické o tom, že dosavadní nekontrolované učení u mistrů vzhledem k následkům svým pro fyzické, duševní, odborné i mravní poměry dorostu živnostenského pokládá se obecně za neudržitelné — v zájmu samé budoucnosti stavu řemeslnického.*)

Dr. Josef Gruber.

*) Srv. Gewerbeblatt aus Württemberg, jež vydává král. ústř. úřad pro živnosti a obchod v Stuttgartě, čís. 10., 11. a 16. z roku 1898 a Zprávy c. k ministerstva obchodu o užití úvěru k povznesení malozivnosti v roce 1896 a 1897.